

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ПЕДАГОГІКИ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**«СУЧАСНА ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

3–4 грудня 2021 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Ляшко Олександр Олександрович – директор Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доцент кафедри публічного та приватного права, к.ю.н.;

Виноградова Вікторія Євгенівна – завідувач кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, д.п.н., доцент;

Максименко Сергій Дмитрович – директор Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, д.п.н., професор, академік-секретар Відділення психології, вікової фізіології та дефектології НАПН України;

Біла Ірина Миколаївна – професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, д.п.н., професор;

Садова Мирослава Анатоліївна – доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, д.п.н., доцент;

Костюченко Олена Вікторівна – доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, д.п.н., доцент;

Белавіна Тетяна Іванівна – доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, к.п.н., старший науковий співробітник;

Мітіна Світлана Володимирівна – доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, к.п.н., доцент.

Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 3–4 грудня 2021 р. – Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2021. – 168 с.

ISBN 978-966-992-682-1

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 3–4 грудня 2021 р.

УДК 37.01+159.9(063)

**НАПРЯМ 10. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА
ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА**

Костишин Е. І., Грицанюк В. В.

Формування професійної готовності майбутніх
соціальних працівників у ЗВО України..... 157

**НАПРЯМ 11. ПСИХОЛОГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Корнієнко О. В.

Поширеність куріння кальяну серед студентів університетів
різних країн світу – ризикований спосіб адикції та безпеки
психосоматичного здоров'я..... 162

НАПРЯМ 10. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Костишин Е. І.,

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

Грицанюк В. В.,

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗВО УКРАЇНИ

Особливе значення для України у сучасних умовах має модернізований інститут соціальної роботи, зорієнтований на сприяння особистості в задоволенні її потреб та реалізації можливостей в усіх сферах життєдіяльності. Соціальна робота, як багатоплановий та трудомісткий вид професійної діяльності у сфері «людина-людина», належить до найважчих «професій допомоги». Високий ступінь відповідальності за прийняття рішень, інтенсивний вплив стресових факторів у процесі взаємодії з клієнтом, що має особливі потреби та складні життєві обставини, зумовлює загрозу професійних ризиків у соціальній роботі, зокрема, синдрому «професійного вигорання» через особисту незахищеність фахівця, а тому вимагає від нього певних професійно важливих якостей, високого рівня особистісної зрілості та здатності до професійного самовдосконалення. Тому проблема формування професійної готовності майбутніх соціальних працівників до діяльності в сучасних умовах, їхнього професійного саморозвитку в процесі підготовки є актуальною.

Як показав аналіз наукових публікацій, на сьогодні немає єдиного підходу до розуміння поняття «готовність»:

- психологічний стан, внутрішнє налаштування, пристосування ресурсів індивіда до успішної фахової діяльності [12; 16];
- потреба в діяльності, а конкретніше – це наслідок психологічної мобілізації та психологічної підготовки [4];
- процес вироблення фахівцем моделі майбутньої професійної діяльності залежно від отриманих знань і навичок у процесі навчальної

діяльності, виконання завдань на практиці та сформованого рівня компетентності [1];

– «готовність» як «компетентність», як загальну здатність та готовність індивіда до трудової діяльності, котра ґрунтується на знаннях і досвіді, що їх отримують у процесі професійного навчання, орієнтуються на самостійну участь особистості в навчально-пізнавальному процесі та спрямовані на продуктивне включення індивіда в професійну діяльність [17];

– майстерність, що є професійно-важливою якістю, яка передбачає наявність психологічних знань, навичок, якостей особистості, які характеризують спрямованість фахівця на продуктивну взаємодію із колегами в процесі майбутньої професійної діяльності [15].

Ми вважаємо, що готовність у соціальній роботі необхідно розглядати крізь призму професіоналізму індивіда. В основу свого тлумачення цього поняття ми покладаємо теоретичну, практичну та психологічну підготовку.

Слід зазначити, що підготовка фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО) неможлива без визначення змісту професійної діяльності майбутнього спеціаліста та загальних і спеціальних компетентностей випускників спеціальності «соціальна робота».

У Класифікаторі професій «соціальний працівник» відноситься до розділу професіоналів, що передбачає виконання професійних завдань, які полягають у збільшенні існуючого фонду (обсягу) знань, застосуванні певних концепцій, теорій та методів для розв'язання певних проблем [3]. Така діяльність передбачає теоретичну та практичну підготовку спеціалістів у закладах вищої освіти.

До 2016/2017 навчального року спеціальність «соціальна робота» відносилась до галузі знань 1301 «Соціальне забезпечення». Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 29.04.2015 № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», ця спеціальність віднесена до окремої галузі знань «23 Соціальна робота». Нині у більшості регіонів країни підготовка бакалаврів та магістрів спеціальності 231 «Соціальна робота» здійснюється за різними освітніми програмами: «соціальний працівник», «соціальний педагог», «соціальне забезпечення», «соціальна робота в громаді», «соціальна реабілітація», «управління міжнародними проектами і програмами», «соціально-психологічне консультування», «соціальна робота на інтерактивні технології» тощо.

Друга особливість процесу професійної підготовки соціальних працівників в системі вищої освіти полягає у неперервності та багаторівневості системи підготовки, про що свідчить наявність всіх освітніх рівнів за цією спеціальністю.

Третьою особливістю підготовки фахівців із соціальної роботи є сфера практичного застосування знань та навичок випускників спеціальності «соціальна робота». Сьогодні спостерігається дефіцит кваліфікованих соціальних працівників не тільки в галузі соціального захисту населення, а в державній сфері, бізнес-структурах, громадських організаціях, територіальних громадах, що свідчить про «універсальність» цієї професії.

У 2000-х роках в Україні відбувались активні процеси формування стандартів соціальної роботи, а також визначення компетентностей соціальних працівників. Насамперед зауважимо, що в Україні досі немає офіційного визначення соціальної роботи як професії. Наявне лише часткове (і досить застаріле) дефініювання цього поняття в Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.) [11]. Закони України «Про соціальні послуги» (ухвалені у 2003 р.) [10] та в 2019 р. [9] не містять визначення соціальної роботи.

У 2019-2020 роках побачила світ низка професійних стандартів соціальної роботи. Ці стандарти розроблялись Інститутом праці та зайнятості населення Міністерства соціальної політики України і затверджувались цим же відомством (з 2020 року ці функціональні обов'язки перешли до Мінекономполітики).

У 2019 році було нарешті затверджено освітні стандарти бакалавра та магістра соціальної роботи [7; 8], які розроблялися на основі чинних на той момент кваліфікаційних характеристик [5], в яких є лише описи типових професійних завдань та загальний перелік, що повинен знати фахівець) та методичних рекомендацій Міністерства освіти та науки України від 2016 р. [2]. На думку Т. Семигіної, компетентності, що містяться в освітньому стандарті, не сповна відповідають глобальним підходам (відсутність гендерної компетентності чи здатності до здійснення антидискримінаційної практики, які формують стрижень сучасної соціальної роботи [13].

У червні 2020 року затверджено професійний стандарт фахівця із соціальної роботи [6], в якому зазначено, що основна мета професійної діяльності такого фахівця – це надання соціальних послуг забезпечення профілактики складних життєвих обставин або мінімізація наслідків/подолання складних життєвих обставин особам, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, у розв'язанні їхніх життєвих проблем. Таке визначення, на думку Тетяни Семигіної, не сповна відповідає сучасному розумінню соціальної роботи, спрямованої не тільки на конкретних осіб чи сім'ї, а й на групи та громади, протидію дискримінації, забезпечення гендерної, екологічної та іншої рівності [14].

За останні роки спостерігаються позитивні зміни щодо подолання суперечностей між традиційною системою освіти та потребами в якісно новій освіті. Щодо закладів ЗВО, які готують фахівців соціальної роботи, то спостерігається домінування теоретичної підготовки над практичною. На практику виділяється приблизно 2-3 тижні за навчальний рік, а це 3-4 кредити ЄКТС, що є недостатнім для формування повного спектру практичних навичок майбутнього фахівця із соціальної роботи.

Якісна професійна підготовки майбутніх соціальних працівників залежить і від компетентності та професіоналізму викладацького складу ЗВО. Вивчення досвіду зарубіжних закладів вищої освіти дає підстави констатувати, що в США та Канаді до підготовки соціальних працівників допускаються тільки особи, які мають спеціальну освіту, практичний досвід в цій галузі та сертифікацію із соціальної роботи. Слід відзначити, що майже кожен викладач зі спеціальності «соціальна робота» в американському вищому навчальному закладі поєднує свою наукову, викладацьку діяльність із практичною супервізорською, консультативною, методичною роботою в соціальній сфері.

Таким чином, на підставі аналізу науково-педагогічної літератури щодо формування професійної готовності соціальних працівників у ЗВО України, виокремлено низку проблем, вирішення яких є першочерговими: недосконалість нормативно-правових документів, домінування теоретичної підготовки здобувачів над практичною, недостатня компетентність та професіоналізм викладацького складу ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Гуцан Т. Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників. URL: <http://intkonf.org/gutsan-tgpedagogichni-umovi-formuvannya-gotovnosti-maybutnih-vchiteliv-ekonomiki-doprofilnogo-navchannya-starshoklasnikiv/>.
2. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2016 р. № 600. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstvaosviti-inauki-ukrayini/metodichni-rekomendaciyi-vo>.
3. Національний класифікатор. Класифікатор професій України ДК 003:2010: Затверджений наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>.
4. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий : учеб. пособие для инж.-пед. работников профтехобразования. М. : Высшая школа, 1984. 175 с.

5. Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги». Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників: Наказ Міністерства соціальної політики України від 29 березня 2017 р. N 518. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN034167>.
6. Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи»: Наказ Мінекономполітики від 20.06.2020 р. № 1179. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=bcfc03e8-f801-44e7-835c17bc19a68f70>.
7. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 557. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf>;
8. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 556. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf>.
9. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
10. Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
11. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України № 2558-III від 21.06.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2558-III>.
12. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології. К. : Ніка-Центр, 2003. 204 с.
13. Семигіна, Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму. 2020. 275 с.
14. Семигіна, Т. Міжнародна соціальна робота: глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. *Вісник АПСВ*. № 1. С. 6–11.
15. Скляр П. П. Гуманізація освіти у життєвих перспективах майбутніх інженерів : монографія. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. 288 с.
16. Шандрук С. К. Специфіка підготовки практичних психологів до професійної діяльності. Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. К.: Ніка-Центр, 2002. С. 32–34.
17. Шишов С. Е. Понятіе компетенции в контексте качества образования. Стандарты и мониторинг в образовании. 1999. № 2. С. 30–34.